

Oecumenisch congres vrouwelijke pastores (1985)

Een kerk van vrouwen is goed voor iedereen

Sieth Delhaas

Hervormd Nederland, 19 oktober 1985

Inleiding

Een kenmerkende eigenschap van kerken is, dat zij vrouwonvriendelijk zijn, al is dit in geen enkele kerkleer terug te vinden. Vrouwen, die als pastor werken binnen het tweeduizend jaar oude bolwerk, dat geheel door mannenhoofden en mannenhanden is gevormd en opgetrokken, zijn sinds de laatste vijftien jaar – voor een enkele kerkrichting is die tijd langer – bezig zich een werkplek te bemachtigen binnen die ivoren toren. Dat dit niet eenvoudig gaat en de harde muren nauwelijks van wijken weten is algemeen bekend. Hoe deze vrouwelijke pastores hun dagelijks gevecht voeren en uithouden is minder bekend. Eenzaam is de strijd meestal wel: vooral als zij alleen op een afgelegen plek zitten of als vrouw binnen een team van enkel mannen werken. Vorige week hebben honderd vrouwelijke pastores hun typische problemen en eigen vreugden op een landelijk oecumenisch congres met elkaar gedeeld. Want niet alleen om het delen van moeiten was het begonnen. Ook de creativiteit, de vindingrijkheid, de nieuwe wijzen van kerkzijn die vrouwen zelf vorm gaan geven, bleken overvloedig in huis te zijn.

Een verschoppeling

Voordat de drie inleidingen werden gehouden stelde de Akkrumse predikante Anje van der Pers de vrouwen voor: ‘Waarom zouden wij geen ‘school’ maken. Wij kennen de Amsterdamse School en de Frankfurter School. Laten wij een Utrechtse School maken om samen een nieuw, veelbelovend, hartveroverend pastoraat te vestigen.’

Ankie van Blommestein zei zich er wel van bewust te zijn, dat ze een voorsprong had op haar rooms-katholieke zusters, omdat zij een in de hervormde kerk ingezegend en bevestigd predikant is. ‘In onze kerk doen vrouwen volledig en volop mee. Als ik in een kerk voorga zeg ik wat er gaat gebeuren en iedereen doet mee, afgezien dan van die groepen in de rechter flank van de kerk.’

Ondanks die volledige acceptatie stuit zij binnen haar werk als ziekenhuispredikante op ergernissen, die niet specifiek met haar vrouw-zijn te maken hebben. Echter waarschijnlijk wel met het feit, dat zij als vrouw bepaalde spanningen en ongemakken van de patiënten signaleert. Pastor-zijn in een ziekenhuis betekent vaak: je een verschoppeling voelen. Je mag het werk doen ‘voor mensen die nog van een kerk zijn’, vindt menig bestuur, dat meestal uit heren bestaat, als je maar niemand voor de voeten loopt. Je wordt afgehouden als je wilt praten over het werk, je moeiten en frustraties.

Van Blommestein vindt, dat niet alleen de kerkelijk meelevende maar alle patiënten recht hebben op haar aandacht. ‘Mensen zijn opeens beroofd van hun privacy, ze voelen zich

beroerd en er vangt een tijd aan van altijd wachten: op de verpleegster, op de dokter, op bezoek en de steek. Patiënten hebben andere mensen nodig en hiermee wordt absoluut geen rekening gehouden. Het is niet geïntegreerd in de verzorging.' Patiënten vertrouwen haar ernstige klachten toe over verplegend personeel en de artsen, die zij tegenover hen nooit zullen durven uiten. Als de pastor hierover probeert te praten met de leiding is het gevolg een vijandige houding tegenover de geestelijk verzorger. 'Je verliest je goodwill bij de artsen en je zet je werk op het spel'. Pastor Van Blommestein legde haar collega's de vraag voor: moet ik mijn plaats daar als een man bevechten, zodat ze voor je opzij gaan, je serieus gaan nemen en je aanhoren? Kies je voor een open en bescheiden houding naar mensen toe, vriendelijk en aardig en doe je zonder scrupules je werk. Of moet je aan de organisatie zélf werken, zodat die verandert?

Onmogelijke positie van vrouwen in de kerk

Pastoraal werkster Winy Duindam legde nog eens de nadruk op de onmogelijke positie van een vrouwelijke functionaris in de kerk: een vrouwonderdrukkende kerk stelt een vrouw aan om iets te veranderen aan de onderdrukking van vrouwen. Twee jaar heeft Winy Duindam in Enschede gewerkt met de opdracht te onderzoeken wat pastoraat voor en met vrouwen betekent en of dit soort pastoraat nodig is.

Na twee jaar besloten de mannen uit de parochieraad, dat met dit werk moest worden gestopt. Als reden werd opgegeven: gebrek aan geld. Zij stelden andere prioriteiten. De vrouwen aan de basis met wie Winy samenwerkte, hebben een andere mening over het besluit van de parochieraad. Winy Duindam vindt een ondersteuningsgroep noodzakelijk om als vrouwelijk pastor op de been te blijven. 'Het feit, dat ik als vrouw met vrouwen werk maakt alles nog ondoorzichtiger en dubbelop'. Hoewel zij zichzelf ziet als balancerend op de grens van de kerk met een argwanende blik op dat instituut, voelt zij zich er toch mee verbonden en wil ook haar energie in die kerk blijven steken. Maar wel in de vorm van werk voor vrouwen.

'Het moet een kerk van vrouwen worden. Die is dan automatisch ook goed voor kinderen en mannen. De vraag is wel, of ik de kerk nog langer als broodheer wil'. Een antwoord op die vraag heeft ze voor zichzelf nog niet gevonden. Er is immers een schreeuwende behoefte aan vrouwen in het pastoraat.

Tijdens haar werkperiode in Enschede heeft Winy Duindam zich kunnen verzekeren van een steungroep gevormd door drie theologie-studentes en één welzijnswerkster. Samen met hen werden de problemen doorgesproken en werd gekeken, hoe dingen binnen de parochie en de samenleving konden worden veranderd. Een vorm van onderling pastoraat heeft zij verwezenlijkt door vrijwel onmiddellijk te starten met training van vrouwen voor wie zij was aangesteld. Na een half jaar gingen die zelf twee-aan-twee vrouwenpastoraat verrichten. Er zijn nieuwe groepen ontstaan en de vrouwen die deze groepen leiden, worden ondersteund door de pastoraal werkster. Winy is er trots op, dat zij binnen de kortste keren veel vrouwen

aan het werk had, terwijl de mannelijke collega's maar klaagden, dat zij geen mensen konden krijgen. Winy Duindam, terugziend op haar werk in Enschede: 'Ik voel me gelukkig, dat wij als vrouwen zoveel tot stand kunnen brengen. Dat we leren elkaar te steunen, dat we leren vertrouwen op onze kracht en niet op onze zwakheid en dat we echt de wereld kunnen veranderen'.

Onderling pastoraat

Tine Halkes, hoogleraar feminisme en christendom aan de katholieke universiteit in Nijmegen, reageerde op de ervaringen van Ankie van Blommestein en Winy Duindam. Het gevecht met de structuren heeft ze zelf onafgebroken moeten voeren. Ze weet: ze spelen altijd een rol. Vrouwen zijn op zoek naar nieuwe structuren, want zoals die nu zijn in kerk en samenleving, werken ze negatief.

Tine Halkes is van mening, dat pastoraat aan vrouwen feministisch pastoraat moet zijn. Pastoraat betekent ook luisteren, het anderen mogelijk maken communicatie tot stand te brengen op een zo diep mogelijk niveau om een nieuwe communio (geloofsgemeenschap) tot stand te brengen. Als vrouw pastor-zijn betekent in haar kijk op die functie knokken om zelf als pastor erkenning en een aanstelling te krijgen en knokken voor al die ontelbare vrouwen, die snakken naar geloof en inspiratie in termen waar ze achter kunnen staan.

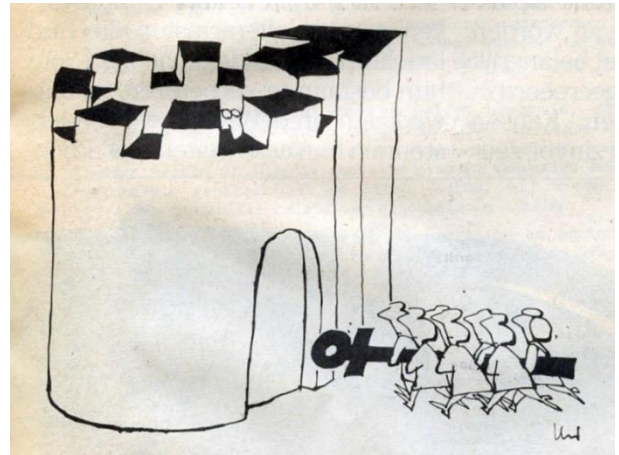
Onderling pastoraat kan pas echt en langdurig vruchten afwerpen als het verbonden blijft met professioneel pastoraat. Ze beaamde het belang van de ondersteuningsgroep, dat Winy Duindam eerder aangaf. 'Voor vrouwen die met vrouwen werken in een feministische oriëntatie is een steungroep werkelijk onmisbaar. Ook voor docenten. Ook zij staan alleen tussen mannelijke collega's en niet alle vrouwen steunen je. Binnen de bestaande structuren zijn niet bepaald alle vrouwen feministisch. Een steungroep is er echter niet alleen om te bevestigen, maar ook om te confronteren met de aanpak en om samen te zoeken naar vruchtbare wegen om verder te komen'. Teruggrijpend op de opmerking van Ankie van Blommestein over haar voorsprong als erkend predikante op de katholieke collega's wees prof. Halkes op een positieve kant van de positie van de katholieke pastores. 'Hoewel katholieke feministische theologen niet in het ambt erkend worden, hebben ze toch een bepaalde opdracht. Hun positie kan frustraties oproepen, maar tegelijkertijd zet ze aan tot vindingrijkheid om patronen om te vormen. Zij moeten er op bedacht zijn rollen en stereotypen te doorbreken. Zij kunnen de bodem klaarmaken voor een echte geloofsgemeenschap van mannen en vrouwen'. Halkes noemde het een voordeel dat juist door de aanwezigheid van deze pastores de rooms-katholieke kerk wordt gedwongen tot de bodem te gaan van de problematiek. 'Daardoor wordt zij sterker gedwongen tot vernieuwing. Zo als het nu gaat, kan het niet'. En over dromen sprekend, herinnerde ze aan de droom van Dom Helder Camera 'when we dream together, it is the beginning of reality'. Zij droomt van een vrouwenkerk, waarin ruimte is voor allen en waarin mensen elkaar in liefde de waarheid kunnen zeggen. 'Vrouwen zijn namelijk niet beter dan mannen. We hebben alleen minder

kans gehad om naar de macht te grijpen. De vrouwenbeweging wordt al wat volwassener en dat betekent, dat we elkaar ook onder kritiek kunnen stellen’.

Een andere droom heeft Halkes van theologische en theoretische deskundigheid om verbanden te leggen, om de contextualiteit te zien. ‘De feministische theologie moet een grote verantwoordelijkheid hebben voor de vrouwenbeweging. Zij moet ook de verbanden leggen tussen het eigen verhaal en tussen de structuren van kerk en samenleving’.

In haar laatste droom die zij haar zusters toe vertrouwde, zag zij feministische vrouwen, die hun roeping volgen om open te staan naar het geheim toe en elkaar bewaren en behoeden en niet van elkaar weglopen. ‘Om die droom tot werkelijkheid te laten worden, zijn twee dingen nodig: een worsteling in eigen geloofstraditie en creativiteit door te luisteren naar elkaar, naar de tekenen van de tijd en de Geest. Dan zal de pastor weer vroedvrouw worden en de geboorte van vrouwen bemiddelen en zullen er vroede vrouwen opstaan naar het beeld van Sophia, vrouwe wijsheid.’

Ambtskleding

‘Wij tonen elkaar ons liturgisch gewaad’, luidde het eerste programmaonderdeel van de middag. Niet iedereen had haar gewaad meegebracht en verscheidene vrouwen bleken zelfs zo’n gewaad niet te bezitten. Pastor Bilstra lichtte haar verschijning in een zwarte toga toe als het gevolg van: eerst geen toga willen en tenslotte toch iets moeten. ‘Ik heb gekozen voor zo’n zwarte van een vijftig jaar geleden overleden theoloog’.

De zwarte toga’s riepen bij anderen hevige weerstanden op. ‘Hoe bestaat het, dat vrouwen die dingen nog willen dragen. Ze stammen uit de rechtspraak en alles wat met de jurisdictie te maken heeft hoort niet bij de kerk’. Een pastoraal werkster droeg met voldoening de liturgische versieringen om haar schouders. ‘Een stola mag ik niet dragen, die is voor de priesters, en de diakenen in onze kerk hebben een schuine band. Ik heb hiervoor gekozen. Trouwens het hele gewaad is voor een pastoraal werkster in onze kerk niet aanvaar.’

Een ander droeg een eigen creatie: ‘Het handwerk van vrouwelijke religieuzen bij wie ik vaak kom. Nee, ik zeg niet welke. Ze hebben gezegd: we maken het alleen voor jou en verder voor niemand. Ik wou geen mannenjurk. De liturgische kleuren komen uit in de losse col en manchetten, die ik met klittenband aan de toog vastzet’.

Iemee Telleman-Barends heeft helemaal geen toga. Zij vindt het risico van afstand scheppen te groot en dat het gewaad en sfeer kan oproepen dat alles wat de dominee zegt van God komt. ‘Je bent samen gemeente. Ik draag een jurk, die ik bij een Finse winkel heb gekocht. Hij is esthetisch verantwoord en ik zou hem ook naar een feest kunnen aantrekken.’

Corrie Zoutman-Blanksma heeft geen behoefte zich te verstoppen. Ze wil persoon zijn en niet de indruk maken van: zo spreekt de Heer. ‘Het hele pausegebeuren riep ook zo’n sfeer op. Op

de preekstoel wil ik mezelf zijn en blijven.’ Zij draagt bij haar voorgaan in de kerkdiensten een jurk, die ze in een boetiek heeft gekocht of een geruit jack met een rokbroek.

Oecumenisch

De initiatiefgroep heeft gekozen voor een oecumenische opzet.

‘Wij zijn ervan overtuigd, dat je bij de belangrijke vragen en de creativiteit, die er bij vrouwelijke pastores aanwezig zijn, niet gescheiden mag optrekken’, zegt één van de woordvoersters. ‘Wij zijn van mening, dat het fundament waarvan wij uitgaan hetzelfde evangelie is. Dan mag je niet bewust die scheidsmuren volhouden.’

Zij hoopt, dat de beroepsgroep van vrouwelijke pastores, afkomstig uit rooms-katholieke, hervormde, gereformeerde, doopsgezinde, remonstrantse en lutherse kerken, zodanig kan gaan functioneren, dat er een nieuwe praktijk ontstaat zoals die zou moeten zijn.

‘Dan groeit er een soort tegenbeweging tegen de bestaande structuren in, die je nu ervaart als niet goed voor mensen. Dat wil niet zeggen, dat we ons ‘eigen nest’ afbreken. Nee, we zijn gezamenlijk christen en we trekken gezamenlijk op met onze specifieke vragen en nestgeur. Laat het maar gebeuren binnen een eigen proces.’